

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-121>

УДК 330.3

СТАН ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

THE STATE OF UKRAINE'S ECONOMY DURING A FULL-SCALE WAR

Гладинець Наталія Юріївна

кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7885-9830>

Кузьменко Володимир Михайлович

аспірант,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1416-0887>

Hladynets Natalia, Kuzmenko Volodymyr
Mukachevo State University

У статті здійснено глибокий та широкоохоплюючий аналіз стану економіки України в період повномасштабного вторгнення: досліджено динаміку економічних потреб українців до та після повномасштабного вторгнення задля об'єктивного розуміння економічної ситуації, наведено дані щодо валового внутрішнього продукту та спрогнозовано його зростання до кінця 2024 року, застосовано фактор війни як безстроковий детермінант та більш доцільний підхід у порівнянні з короткостроковим. Охарактеризовано бюджетний дефіцит, його відношення до валового внутрішнього продукту, встановлені економічні нормативи та вплив на бюджетний процес в Україні, стан на ринку робочої сили (попит і пропозиція та їх порівнянням з середнім арифметичним попиту і пропозиції за 2021 рік), оцінено результати діяльності бізнесу у воєнний період за допомогою індексів очікувань ділової активності підприємств у секторі промисловості, будівництві, торгівлі та послуг, порівняння з нейтральним рівнем. Здійснено аналіз торговельного балансу шляхом співставлення показників експорту та імпорту в розрізі географічної й товарної структури, виокремлено найбільших експортерів та імпортерів продукції, проілюстровано вплив міжнародних угод та морського коридору на динаміку українського експорту. Досліджено реформу в енергетичній галузі як однієї з найбільш важливих галузей в економіці України (зменшення фінансового навантаження на вітчизняних донорів електроенергії шляхом зниження вартості соціальної послуги підтримання тарифів на електроенергію для населення), стан на ринку електроенергії. Наведено практичні кроки органів державної влади щодо формування ефективного організаційно-економічного механізму державного впливу в умовах війни шляхом створення відповідних інститутів та середньострокових планів розвитку й реформування. Проведено аналіз міжнародного середовища, укладених безпекових угод з країнами-партнерами, а також декларації великої сімки щодо підтримки України та охарактеризовано основні умови цих міжнародних домовленостей, їх вплив на економіку України.

Ключові слова: економіка України в період повномасштабної війни, економічні потреби, ринок робочої сили, безстроковий фактор війни, торговельний баланс, індекс очікувань ділової активності підприємств, ринок електроенергії, безпекові угоди.

The article provides a deep and comprehensive analysis of the state of Ukraine's economy during the full-scale invasion: the authors studied the dynamics of the economic needs of Ukrainians before and after the full-scale invasion for an objective understanding of the economic situation, provided data on the gross domestic product and its growth forecast until the end of 2024, applied the factor war as an open-ended determinant and a more expedient approach compared to the short-term one. The article describes the budget deficit, its share in the gross domestic product, established economic standards and the impact on the budget process in Ukraine, the state of the labor market (demand and supply and their comparison with the arithmetic average demand and supply for 2021), evaluates the results of business activity in Ukraine during the war period with the help of indexes of expectation of business activity of enterprises in the industry, construction, trade and services sector, comparison with the neutral level. The authors analyzed the trade balance by comparing export and import indicators in terms of geographic and commodity structure, singled out the largest exporters and importers of products, illustrated the impact of

international agreements and the maritime corridor on the dynamics of Ukrainian exports. The article examines the reform in the energy sector as one of the most important sectors in the economy of Ukraine (reducing the financial burden on domestic electricity donors due to the reduction of the cost of social services, maintaining tariffs on the electricity market for the population), the state of electricity. The authors showed the practical steps taken by the state authorities regarding the formation of an effective organizational and economic mechanism of state influence in the conditions of war through the creation of appropriate institutions and medium-term development and reform plans. The article analyzes the international environment, the concluded security agreements with partner countries, as well as the declarations of the Big Seven regarding support for Ukraine and characterizes the main conditions of these international agreements, their impact on the economy of Ukraine.

Keywords: the economy of Ukraine during a full-scale war, economic needs, the labor market, the indefinite war factor, the trade balance, the index of business activity expectations of enterprises, the electricity market, security agreements.

Постановка проблеми. Сьогодні триває третій рік повномасштабного російського вторгнення в Україну та одинадцятий рік війни з державою-агресором. Це глобальна трагедія світового масштабу з далекосяжними людськими та економічними наслідками, що завдала та продовжує завдавати величезної шкоди населенню, економічних втрат в Україні та за її межами, нівелювавши 15 років вітчизняного розвитку. Зважаючи на дану ситуацію, вітчизняна економіка продовжує функціонувати, як на макро-, так і на мікрорівні, здійснює істотний вплив на глобальне економічне середовище, внаслідок чого створила свій унікальний організаційно-економічний механізм під час воєнного стану. Тому виникає необхідність здійснити аналіз економіки України в період повномасштабної війни. 2024 рік характеризується новими глобальними викликами, що ускладнюють прогнозування економічної ситуації в Україні: руйнування енергетичної інфраструктури, затримка допомоги від країн-партнерів, геополітичне розбалансування світу збройними конфліктами та потенційними збройними конфліктами, можливі політичні зміни. Якщо раніше фактор війни розраховували, вважаючи, що війна закінчиться протягом року (короткостроковий підхід), натеper фактор війни при прогнозуванні моделей розвитку економіки України враховується як безстроковий детермінант у зв'язку з досвідом останніх років та вважається більш доцільним підходом, що підтверджується укладанням середньострокових угод між Україною та країнами-партнерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану економіки України в період повномасштабної війни здійснили: Тетяна Мельник (сучасний стан та проблеми українського бізнесу в умовах війни) [11], Світлана Пухир (макроекономічний стан національної економіки в умовах війни) [16],

Юрій Талах (інвестиційна активність у воєнний період) [18], Наталя Ковальчук (мікроекономічні виклики в умовах війни) [10], Ірина Хмарська (повоєнне відновлення) [19], Тетяна Батракова (сучасний стан зовнішньої торгівлі) [8], Катерина Редько (сталий розвиток економіки в умовах війни) [7]. Проте, враховуючи постійні економіко-політичні зміни внаслідок фактору війни, все ще наявний широкий спектр проблемних питань для дослідження та характеристики економіки України в період повномасштабної війни. Тому **метою статті** є всебічний та багаторівневий аналіз економіки України, що надасть можливість здійснити найбільш об'єктивну оцінку стану вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою об'єктивного усвідомлення економічної ситуації в нашій державі, перш за все, пропонуємо проаналізувати економічні потреби українців, що склалися в період повномасштабного вторгнення (див. рис. 1). Зокрема, першочерговими потребами є:

1. Потреба житла: поточний ремонт та капітальна реконструкція житла, зруйнованого державою-агресором, потреба житла для проживання вимушених переселенців, а також осіб, житло яких зруйноване внаслідок воєнних дій.

2. Потреба транспорту (інфраструктури): внутрішня та транскордонна інфраструктура, включаючи ремонт і реконструкцію доріг, електростанцій, залізниць, мостів, портів, кордону, переїздів та поштових послуг.

3. Потреба в торгівлі та промисловості: підтримка приватного сектору з акцентом на зниження ризиків для інвестування.

4. Потреба сільського господарства: підтримка національного виробника, забезпечення гарантованого експорту рослинної продукції.

5. Потреба в електроенергії, енергетиці: відновлення та ремонт ліній електропере-

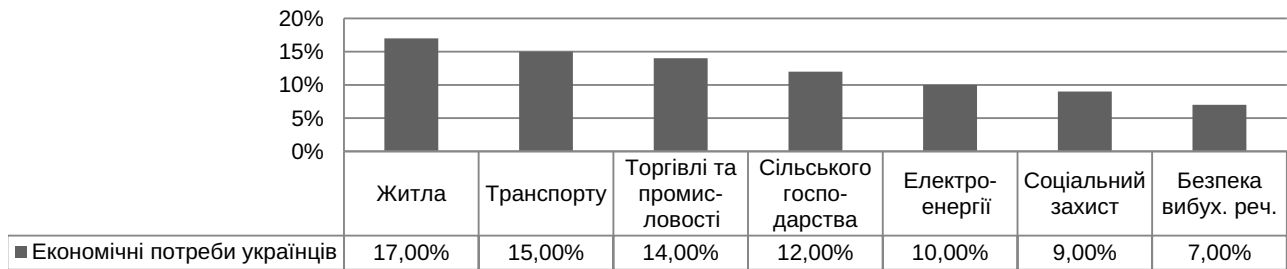

Рис. 1. Економічні потреби Українців у лютому 2024 року

Джерело: складено авторами на основі [27]

дач, децентралізація генерації енергетичного потенціалу, розвиток відновлюваних джерел енергії та захист енергетичної мережі.

6. Потреба в соціальному захисті: відновлення соціальних, медичних, шкільних установ тощо.

7. Потреба в керуванні вибухонебезпечними речовинами: виявлення та знешкодження вибухонебезпечних об'єктів, розмінування місцевості.

Для аналогії, у 2021 році, економічні потреби українців розподілилися наступним чином: освіта (пов'язана з пандемією, дистанційним навчанням), продовольча безпека (зростання цін на продукти харчування, скорочення промислового виробництва та високий рівень безробіття), охорона здоров'я (дефіцит медикаментів, виробів медичного призначення, ускладнений пандемією), захист (збройний конфлікт на сході держави, соціальні виплати та пенсії, підтримка внутрішньо переміщених осіб), житло (пошкоджено більше 55 тисяч житлових будинків), вода та санітарна гігієна (покращення рівня гігієни, утилізація твердих та медичних відходів) [26]. У 2021 році детермінант збройного конфлікту також вносив відчутний вплив на ієрархію потреб українського суспільства, проте після повномасштабного вторгнення переважаючими потребами стали саме фізіологічні потреби (згідно з пірамідою потреб Маслоу), так як у 2021 році в українців все ще переважали соціальні потреби.

Щодо прогнозу динаміки реального валового внутрішнього продукту (далі – ВВП): у 2024 році очікується зростання на 3,7%, у 2025 році – 4,1% [14], що спричинено внаслідок втрачання генерації електроенергії, на відмінну від 2022–2023 років. Зростання ВВП протягом середньострокового періоду корелює з можливістю органів влади та суб'єктів господарювання забезпечити відновлення електроенергії. Внутрішнє споживання у 2024 році зросте на 5% за рахунок зростання

заробітної плати, індексації пенсій у 2024 році. Залишається досить стрімким зростання інвестицій, зокрема в оборонні виробництва та енергетичній галузі.

Щодо стану бюджетного процесу: відповідно до макропрогнозів неурядових експертів, бюджетний дефіцит суттєво перевищить поріг, встановлений в Законі України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» – 1,57 млрд грн, тому у найближчий період очікується перегляд даного Закону. У 2023 році бюджетний дефіцит сягнув 1,33 трлн грн (20% від ВВП з допустимого ліміту в 3% відповідно до Бюджетного кодексу), у 2022 році – 911,1 млрд грн (17,5% від ВВП) [1–3; 12].

Ринок робочої сили в Україні набув досить відчутних змін внаслідок повномасштабного вторгнення. Попит і пропозиція різко знизилась, що спричинено неможливістю середньострокового прогнозування для підприємств, відтоком робочої сили за кордон та мобілізацією працівників для виконання військового обов'язку. Однак попит на робочу силу поступово виходить на довоєнні рейки, ділова активність підприємств відновлюється (рис. 2) [20].

Щодо пропозиції робочої сили, то улітку 2022 року вона перевищила середнє значення 2021 року, проте, починаючи з кінця 2022 року активність майбутніх працівників не перевищує поріг середнього значення 2021 року (див. рис. 3). Рівень безробіття станом на травень 2024 року становить 15,3%, в той час як середній за 2023 рік – 19,6%, за 2022 рік – 21,92%, за 2021 рік – 10,4% [21].

За результатами 1 кварталу 2024 року бізнес оцінив поточні результати своєї діяльності з позитивною динамікою після негативних очікувань протягом двох кварталів поспіль [14]. Поліпшенню настроїв респондентів слугували збільшення обсягів залізничних та морських перевезень, збереження стійкого обмінного курсу на валютному ринку, низьке інфляційне

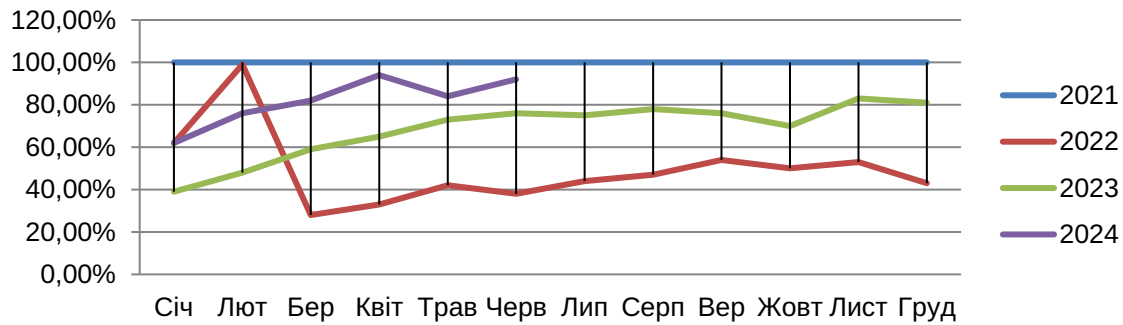

Рис. 2. Попит на робочу силу в Україні за період: січень 2021 року – червень 2024 року. Середнє арифметичне за 2021 рік = 100%

Джерело: складено авторами на основі синтетичних індексів кількості нових вакансій: [22; 23; 25]

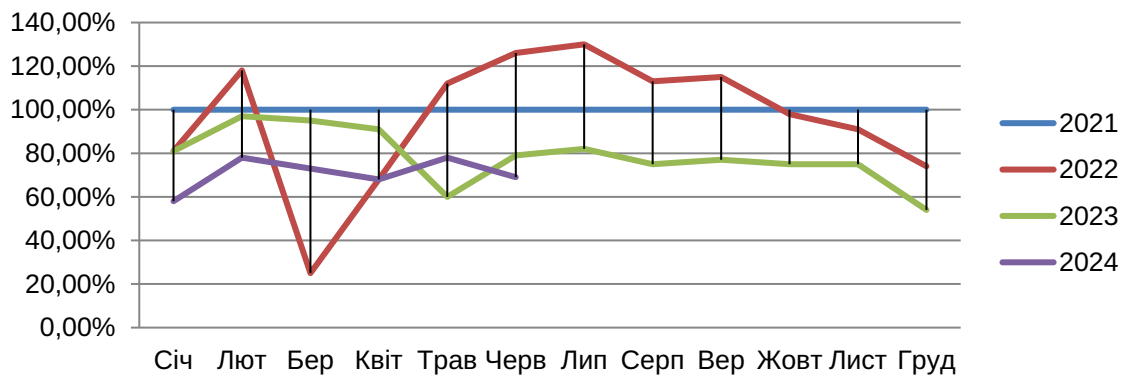

Рис. 3. Пропозиція робочої сили в Україні за період: січень 2021 року – червень 2024 року. Середнє арифметичне за 2021 рік = 100%.

Джерело: складено авторами на основі синтетичних індексів кількості нових вакансій: [22; 23; 25]

таргетування та сезонне пожвавлення економічних результатів. В той час як посилення обстрілів об'єктів критичної інфраструктури, ризик недостатності міжнародного фінансування та блокада західного кордону залишаються дестабілізуючими детермінантами економічних перспектив (див. рис. 4).

Наступний крок – аналіз експорту та імпорту продукції в Україні. Якщо до повномасштабного вторгнення середнє значення сальдо торговельного балансу було 0,58 млрд дол, то з березня 2022 по квітень 2024 року – 2,76 млрд дол. Експорт зменшився на 57%, імпорт – на 12% [9]. Щодо географічної структури експорту: найменший вплив відбувся на динаміку експорту товарів в країни Європейського Союзу завдяки підтримці країнами-партнерами українського бізнесу. Щодо країн Азії, Африки, Америки, Австралії і Океанії: експорт товарів в дані континенти зменшився на понад 60% довоєнних показників, що спричинено важкими умовами доставки товарів

на ці території, російською окупацією місцевостей, з яких здійснювався експорт продукції (див. рис. 5).

Імпорт товарів в Україну, в основному, характеризується негативною динамікою (див. рис. 6). Показники відображають позитивну динаміку в імпорті товарів лише з країнами Європейського Союзу, а також частково з країнами Азії (Туреччиною), що спричинено поглибленням співпраці з країнами-партнерами внаслідок втрати спроможностей виробництва товарів власними силами.

Загальний експорт України залишається нижчим половини від обсягу до повномасштабного вторгнення (див. рис. 7). Лівову частку експорту на кінець 2021 року займали недорогочінні метали – 23%. Натепер їх експортна вартість скоротилася до однієї чверті рівня 2021 року, що зумовлено зменшенням й ускладненням видобутку в Україні чорних металів в умовах війни. Мінеральні продукти, зокрема руди, шлак і зола, також постраждали.

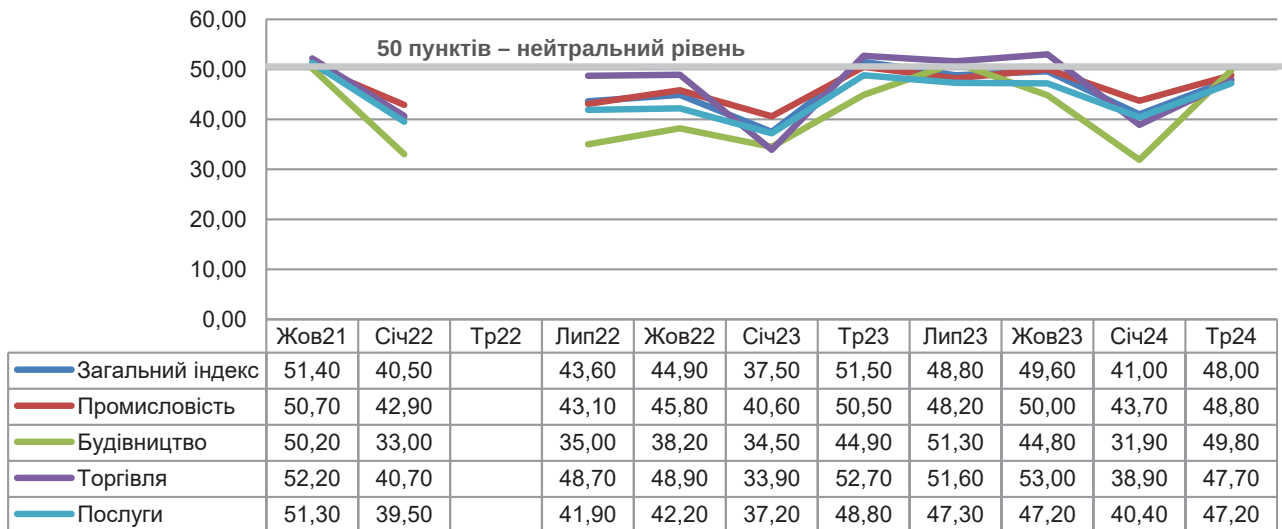

Рис. 4. Індекс очікувань ділової активності підприємств за період з жовтня 2021 року по травень 2024 року. Вимушена перерва у березні-травні 2022 року

Джерело: складено авторами на основі [14]

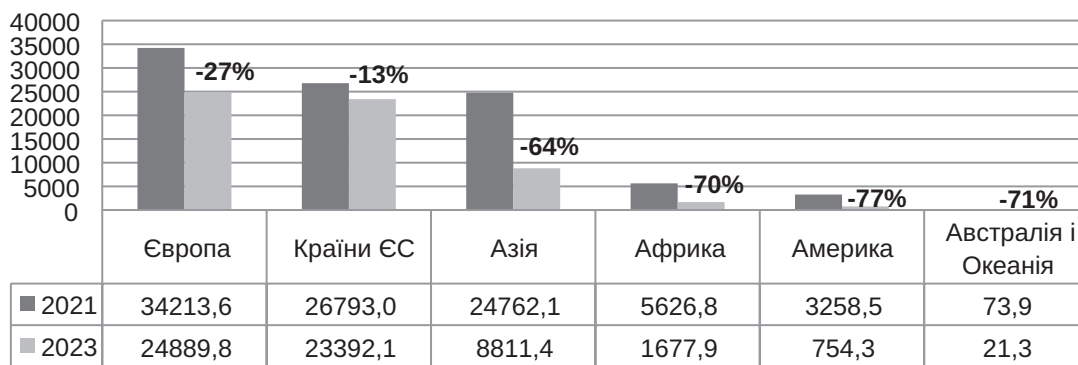

Рис. 5. Динаміка експорту товарів у розрізі географічної структури, млн. дол. США

Джерело: складено авторами на основі [9]

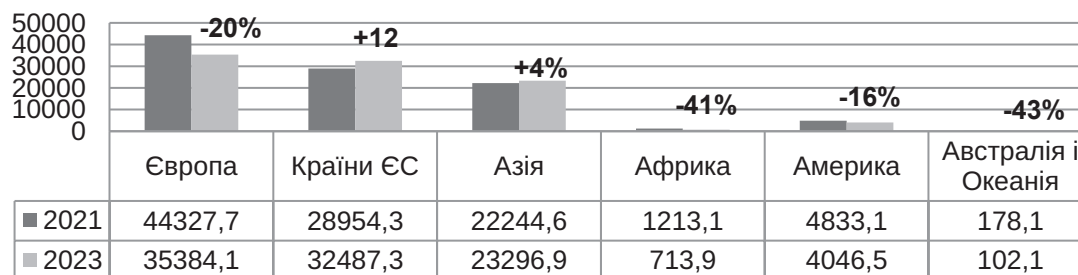

Рис. 6. Динаміка імпорту товарів у розрізі географічної структури, млн. дол. США

Джерело: складено авторами на основі [9]

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Експорт зернових культур, другий за обсягом експорту товарів, (18% у 2021 році), також суттєво зменшився в абсолютному вимірі (з 15,5 млрд дол у 2021 році до 11,7 млрд дол у 2023 році), але вплив був пом'якшений децентралізованим виробництвом та постійними

зусиллями зберегти експортні коридори відкритими, як на суші, так і у водному просторі. Так як росія вийшла з Чорноморської зернової ініціативи, за підтримки Організації Об'єднаних Націй у серпні 2023 року Україна успішно запровадила самостійний зерновий коридор

у західній частині Чорного моря, який прямує узбережжям поблизу Румунії та Болгарії. Внаслідок чого експорт продуктів рослинного походження перейшов на перший план, збільшилась частка експорту жирів та олії, готових харчових продуктів та деревини (див. рис. 8).

Щодо структури українського імпорту в розрізі товарів (див. рис. 9): якщо лівову частку вітчизняного імпорту до повномасштабного вторгнення займали мінеральні продукти, то вже за підсумками 2023 року найбільша частка імпорту припадає на машини та обладнання, що спричинено нагромадженням в Україні оборонних спроможностей та вдосконаленням українського оборонно-промислового комплексу (винахідництво та запуск виробництва сучасної та далекобійної зброї, виготовлення конкурентоспроможних безпілотних систем).

Досить важливо охарактеризувати ситуацію на вітчизняному ринку електроенергії як одного із об'єктів критичної інфраструктури. У 2019 році в енергетичній галузі України пройшла глобальна реформа – перехід з британської моделі Пула до цінової конкурентної європейської моделі [17]. До 2019 року

в даній галузі панував механізм субсидування: частина вартості електроенергії, яку не сплачувало населення, розподілялась на бізнес (вища ціна для бізнесу), який, у свою чергу, розподіляв витрати щодо електроенергії на ціну реалізованих товарів, що, як наслідок, спричиняло опосередковану плату покупців за витрачену електроенергію. Після 2019 року механізм покриття недоплати з боку населення конвертувався в механізм PSO (public service obligation) – механізм, коли держава приймає рішення встановлення для населення та інших категорій вразливих споживачів неринкової ціни. Основними «донорами» низьких тарифів для побутових споживачів стали АТ «Енергоатом» та ПрАТ «Укргідроенерго», які покривають недоплачену суму населення за рахунок своїх доходів [5]. За 2022 рік загальна вартість соціальної послуги підтримання низьких тарифів для населення становила 126 млрд грн., у 2023 році – 145 млрд грн [13]. «Енергоатом» покриває 85% платежів побутових споживачів, «Укргідроенерго» – 15%. Підвищення ціни з 1 червня 2024 року до 4,32 грн. за 1 кВт·год [5] призведе до зменшення фінансового наван-

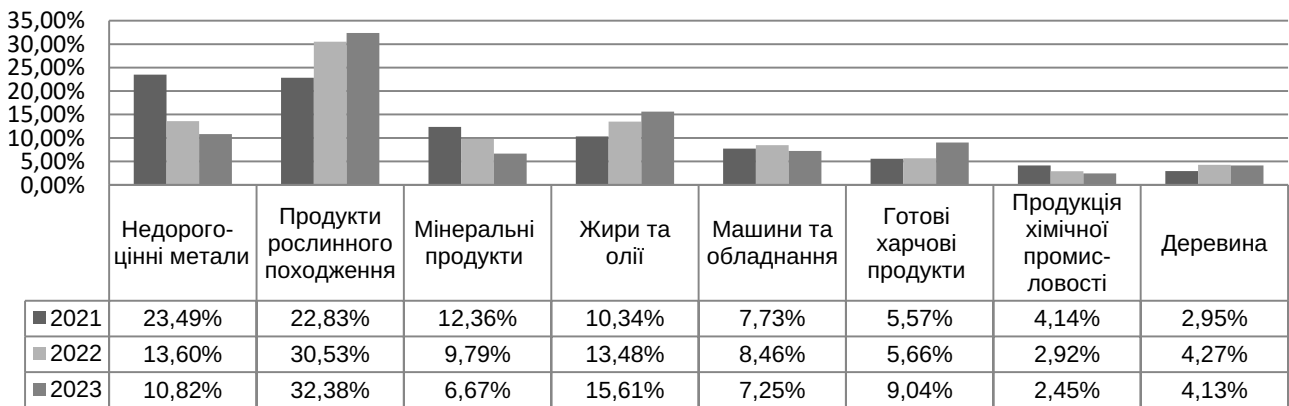

Рис. 7. Частка восьми найбільших товарів в українському експорті, %%

Джерело: складено авторами на основі [9]

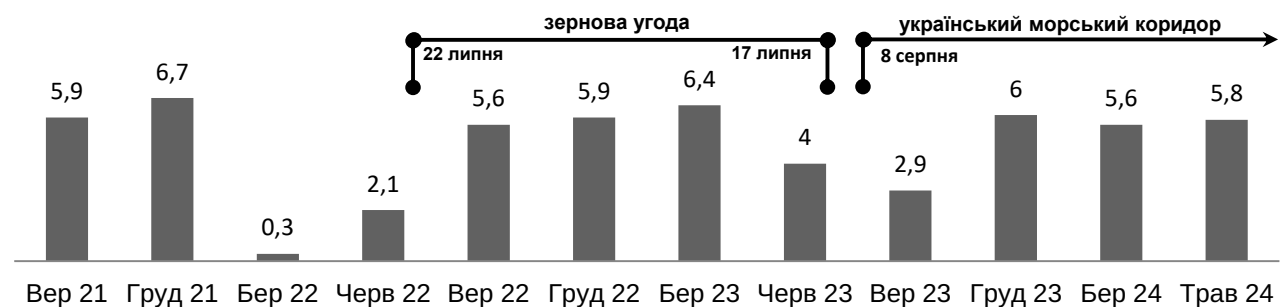

Рис. 8. Експорт з України зернових та олійних, млн. тонн

Джерело: складено авторами на основі [24]

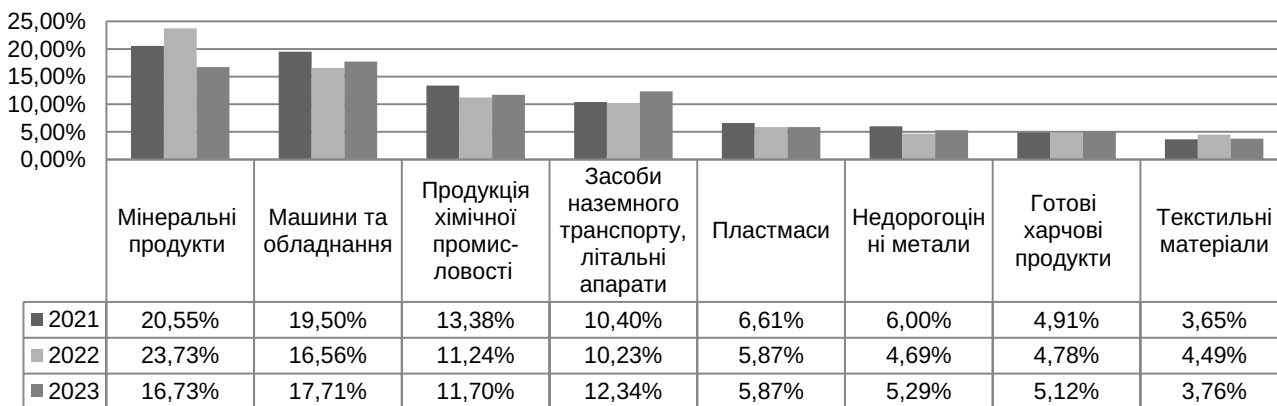

Рис. 9. Частка 8 Найбільших товарів в українському імпорті, %%

Джерело: складено авторами на основі [9]

таження на «донорів», так як вартість соціальної послуги підтримання тарифів на електроенергію для населення на кінець 2024 року сягне 85-95 млрд грн., внаслідок чого ринок електроенергії поповниться надходженнями фінансових ресурсів на 50 млрд грн. Ціна підвищена до ринкових умов у зв'язку з втратою виробничих потужностей «донорів-виробників електроенергії» («Енергоатом» втратив половину своїх активів після захоплення Запорізької атомної електростанції). Тим не менш, вартість тарифів для населення, яка б повністю покривала витрати виробників – 7,16 грн. за 1 кВт·год. [13].

Тому в період воєнного стану та нищівної війни органам державної влади з метою оптимізації економічних процесів, захисту національних інтересів необхідно вживати заходів для створення ефективного організаційно-економічного механізму державного впливу. Український уряд очолює заходи щодо відновлення та реконструкції національної економіки, створивши відповідні інституційні структури. Кабінет міністрів України щорічно визначає пріоритетні напрями для відновлення України, мобілізує відповідні фінансові ресурси та залучає міжнародних партнерів до процесу відновлення. Верховна Рада України ратифікувала план комплексного відновлення та змін протягом 2024–2027 років «Ukraine Facility» задля відбудови України та прийняття комплексу реформ у середньостроковий період [6]. 21 квітня 2022 року указом Президента України № 266/2022 створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, яка складається з 23 робочих груп під керівництвом Прем'єр-міністра України та Керівника Офісу Президента України. Ця рада відповідає за розробку пропозицій

щодо першочергових реформ та планування післявоєнного відновлення і розвитку. Робочі групи складаються з міністрів, представників міністерств, депутатів Верховної Ради України, які реалізують свої повноваження через міністерства. Зокрема, міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури (міністерство відновлення) безпосередньо відповідає за формування та реалізацію політики відновлення регіонів і територій України; забезпечує загальну координацію політики відновлення в тісній співпраці з профільними міністерствами. Для цього в даному міністерстві створено спеціальний орган – Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, що, в свою чергу, відповідає за найбільші інфраструктурні проекти на національному рівні, підтримку та реалізацію регіональних та місцевих проектів відновлення. Міністерство економіки відповідає за відновлення та залучення приватного сектору економіки, Міністерство фінансів забезпечує макроекономічну стабільність, ефективну мобілізацію та управління державними коштами. Обласні військові (державні) адміністрації виступають замовниками проектів будівництва, відновлення критичної та соціальної інфраструктури. Територіальні громади – кінцеві одержувачі результатів відновлення, відповідальні за розробку планових документів та реалізацією реставраційних проектів (див рис. 10).

Також у 2023 році вітчизняний уряд спільно з країнами Групи Семи (далі – G7) та Європейського союзу (далі – ЄС) створили Багатосторонню координаційну платформу донорів для України з метою підтримки процесу відновлення та реконструкції, подолання розриву між потребами та ресурсами в нашій

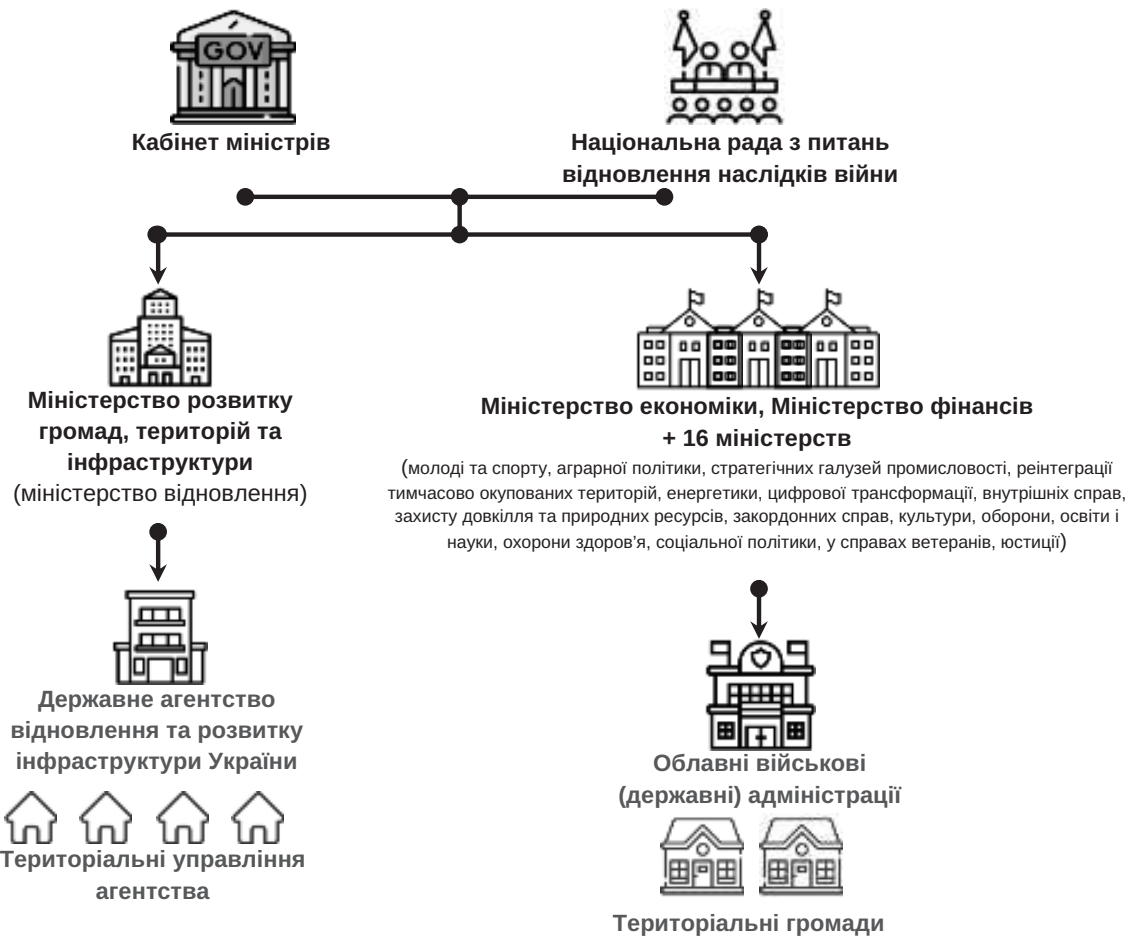

Рис. 10. Інституції державного впливу щодо відновлення та реконструкції наслідків війни

Джерело: складено авторами на основі [4]

державі. Двадцятьма дев'ятьма співголовами Платформи є представники України, ЄС, США, міжнародних інституцій, у тому числі Банк розвитку Ради Європи, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку та Світовий банк.

Щодо міжнародних відносин України в період війни: вирішальне значення відіграють укладені безпекові угоди. Підґрунтям для укладення безпекових угод між Україною та 24 країнами-партнерами (21 у Європі (Велика Британія, Німеччина, Франція, Данія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Латвія, Іспанія, Бельгія, Португалія, Швеція, Ісландія, Норвегія, Естонія, Литва, Польща, Люксембург, Румунія, Чехія, Словенія), Сполучені Штати Америки, Канада, Японія та Європейський Союз) стала спільна декларація Великої сімки про підтримку України 12 липня 2023 року на саміті Північноатлантичного альянсу із стра-

тегічної метою – забезпечення міжнародної безпеки шляхом становлення вільної, незалежної, суверенної України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Згодом до декларації приєдналися 25 країн світу [15].

Основні наскрізні умови угод з країнами-партнерами:

1) розвиток оборонно-промислового комплексу України (спільні проекти щодо виробництва зброї, обмін інформацією, надання фінансової допомоги щодо оптимізації оборонних спроможностей);

2) зміцнення сектору безпеки та оборони України (надання допомоги у вигляді сучасної зброї та боєприпасів, літаків, безпілотних систем, протиповітряна оборона, безпека у морі, навчання, тренування та лікування українських військових);

3) економічна та фінансова підтримка України: забезпечення макроекономічної стабільності, підтримка бізнесу, відновлення, відбудова та сталий розвиток України;

4) підвищення стійкості критичної інфраструктури: надання допомоги щодо захисту та відновлення об'єктів критичної інфраструктури, покриття нестачі електроенергії);

5) політичне співробітництво: впровадження Україною інклюзивних реформ з метою інтеграції в європейське та північноатлантичне середовище;

6) обмін розвідувальними даними та спільна боротьба з організованою злочинністю;

7) зміцнення хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної безпеки;

8) кіберзахист та протидія гібридним загрозам, боротьба з пропагандою;

9) перманентне застосування санкцій проти російської федерації;

10) забезпечення відповідальності російської федерації за відшкодування завданих збитків;

11) негайні проведення консультацій у випадку майбутнього збройного нападу російської федерації з метою визначення порядку надання допомоги Україні;

12) поглиблення двосторонніх відносин [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, економіка України в період повномасштабної війни, зважаючи

на постійні бойові дії, руйнування критичної інфраструктури, демографічну кризу, перебуває в достатньо стабільному стані завдяки потужній підтримці країн-партнерів та ефективному сформованому організаційно-економічному механізму: попит та пропозиція робочої сили, ділова активність підприємств поступово виходять на довоєнні рейки, стабілізується монетарна політика, інфляційне таргетування, провадяться реформи на ринку електроенергії, фактор війни розглядається як безстроковий детермінант, укладаються міжнародні угоди з підтримки України, створено український морський коридор з метою експорту та імпорту товарів. Однак, незважаючи на поштовх економічних процесів, економіка України перебуває у фазі депресії як наслідок впливу фактору війни. Тому ми постійно повинні вживати заходів щодо створення відповідних оборонних та економічних потужностей для досягнення бажаного результату – мирного неба над Україною! Подальші наукові дослідження щодо стану економіки України під час війни досить актуальні, так як воєнний період ще не закінчився й спектр даних для економетричного аналізу досить широкий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Редакція від 01.08.2024.
2. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. Редакція від 31.03.2023.
3. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. Редакція від 22.10.2023.
4. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022.
5. Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії: постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 р. № 483. Редакція від 01.06.2024.
6. План України «Ukraine Facility»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. № 244-р.
7. Буряк Є. В., Редько К. Ю. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євроінтеграційні аспекти). *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 34/2022. С. 135–143.
8. Батракова Т., Фоменко, С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 4 (04). С. 56-62.
9. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.08.2024).
10. Ковальчук Н., Калугар, А. Виклики для підприємств України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42.
11. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(3).
12. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 21.08.2024).
13. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Таблиця узагальнених зауважень та пропозицій до проекту постанови НКРЕКП. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Proekty%20postanov/2022/pr_136-2022/propoz_pr_136-2022.pdf (дата звернення: 21.08.2024).

14. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.08.2024).
15. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua> (дата звернення: 21.08.2024).
16. Пухир С. Макроекономічний стан національної економіки під час повномасштабної війни. *Економіка і регіон. Національний університет ім. Юрія Кондратюка*. 2023. № 4 (91). С. 8–16.
17. Ринки електричної енергії: світовий досвід та українські реалії. Частина 1 / уклад. С. В. Казанський. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 250 с.
18. Талах Ю. В. Стан інвестиційної активності в торгівлі України до війни та виклики у воєнний період. *Академічні візії*. 2024. № 29.
19. Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42.
20. Центр економічної стратегії. Трекер відновлення української економіки. URL: https://ces.org.ua/ukraine-economic-recovery-tracker/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwIbu2BhA3EiwA3yXyu2AZEJLupGsZqvRaI99JxNCdzDXvugJpwwV3yvZwESYgRXGTEY6aBхоCSs4QAvD_BwE (дата звернення: 21.08.2024).
21. Центр економічної стратегії. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war> (дата звернення: 21.08.2024).
22. Jooble. Український ринок праці під час війни: кому, де та скільки зараз платять. URL: <https://ua.jooble.org/blog/ukrayinskyj-rynok-praczi-pid-chas-vijny-komu-de-ta-skilky-zaraz-platyat> (дата звернення: 21.08.2024).
23. robota.ua. Дослідження ринку. URL: <https://robota.ua/ru/prozora?keyword=&cityId=0&rubricId=0>. (дата звернення: 21.08.2024).
24. Tableau Public. Стан зовнішньої торгівлі продуктами АПК. URL: https://public.tableau.com/app/profile/fsuw/viz/vl_Export_of_Agriproducts_v2/Dashboard1. (дата звернення: 21.08.2024).
25. work.ua. Вперед і вгору: на ринку праці зросла зарплата, кількість вакансій і конкуренція. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3321/> (дата звернення: 21.08.2024).
26. World Bank. Ukraine Humanitarian Needs Overview 2021. (English). Washington, D.C.: World Bank Group.
27. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (English). Washington, D.C.: World Bank Group.

REFERENCES:

1. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI. – Redaktsiia vid 01.08.2024 [Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 07.08.2010 № 2456-VI. – Edited on August 1].
2. Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2022 rik: Zakon Ukrainy vid 02.12.2021 № 1928-IX. – Redaktsiia vid 31.03.2023 [On the State Budget of Ukraine for 2022: Law of Ukraine dated 02.12.2021 № 1928-IX. – Edited on March 31].
3. Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2023 rik: Zakon Ukrainy vid 03.11.2022 № 2710-IX. – Redaktsiia vid 22.10.2023. [On the State Budget of Ukraine for 2023: Law of Ukraine dated November 3, 2022 № 2710-IX. – Edited on October 22].
4. Pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny: ukaz Prezydenta Ukrainy 21 kvitnia 2022 roku №266/2022 [Issue of the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War: Decree of the President of Ukraine of April 21, 2022 № 266/2022].
5. Polozhennia pro pokladennia spetsialnykh oboviazkiv na uchashnykiv rynku elektrychnoi enerhii dlia zabezpechennia zahalnosuspilnykh interesiv u protsesi funktsionuvannia rynku elektrychnoi enerhii: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 chervnia 2019 r. № 483. – Redaktsiia vid 01.06.2024 [Regulations on the imposition of special duties on participants of the electric energy market to ensure public interests in the process of functioning of the electric energy market: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 5, 2019 № 483. – Edited on June 1].
6. Plan Ukrainy «Ukraine Facility»: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 bereznia 2024 r. № 244-r [Plan of Ukraine "Ukraine Facility": Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 18, 2024 № 244-r].
7. Buriak Ye. V., Redko K. Yu. (2022) Sotsialno-ekonomichni aspekty staloho rozvytku Ukrainy v umovakh viiny (ievrointehratsiini aspekty) [Socio-economic aspects of sustainable development of Ukraine in the conditions of war (European integration aspects)]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law*, no. 34/2022, pp. 135–143.
8. Batrakova T., Fomenko, S. (2023) Suchasnyi stan zovnishnoi torhivli Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Current state of foreign trade of Ukraine in conditions of economic instability]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, no. 4 (04), pp. 56–62.

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine.]. Ofitsiyni sait - Official site. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed August 21, 2024)
10. Kovalchuk N., Kaluhar, A. (2022) Vykylyk dlia pidpriemstv Ukrainy v umovakh viiny z rosiieiu [Challenges for Ukrainian enterprises in the conditions of the war with Russia]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 42.
11. Melnyk T. (2023) Ukrainskyi biznes v umovakh viiny: suchasnyi stan, problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Ukrainian business in the conditions of war: current state, problems and ways to solve them]. *Journal of Innovations and Sustainability – Journal of Innovations and Sustainability*, no. 7(3).
12. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Ofitsiyni sait – Official site. Available at: <https://mof.gov.ua/uk> (accessed August 21, 2024)
13. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh. Tablytsia uzahalnenykh zauvazhen ta propozytsii do proiektu postanovy NKREKP [The National Commission, which carries out state regulation in the spheres of energy and communal services. A table of generalized comments and suggestions to the draft resolution of the NCRECP]. Available at: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Proekty%20postanov/2022/pr_136-2022/propoz_pr_136-2022.pdf (accessed August 21, 2024)
14. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Ofitsiyni sait – Official site. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed August 21, 2024)
15. Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy [Official online representation of the President of Ukraine]. Available at: <https://www.president.gov.ua> (accessed August 21, 2024)
16. Pukhyr S. (2023) Makroekonomichnyi stan natsionalnoi ekonomiky pid chas povnomasshtabnoi viiny [The macroeconomic state of the national economy during a full-scale war]. *Ekonomika i rehion – Economy and the region. Natsionalnyi universytet im. Yurii Kondratiuka*, no. 4 (91), pp. 8–16.
17. Kazanskyi S. V. (2017). Rynky elektrychnoi enerhii: svitovyi dosvid ta ukrainski realii Chastyna 1. [Electric energy markets: world experience and Ukrainian realities. Part 1]. In S. V. Kazanskyi (Eds.). Kyiv (in Ukrainian). P. 250.
18. Talakh Yu. V. (2024) Stan investytsiinoi aktyvnosti v torhivli Ukrainy do viiny ta vykylyk u voiennyi period [The state of investment activity in the trade of Ukraine before the war and challenges during the war period]. *Akademichni vizii – Academic visions*, no. 29.
19. Khmarska I., Kucheriava K., Klimova I. (2022) Osoblyvosti pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Peculiarities of the post-war economic recovery of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 42.
20. Tsentri ekonomichnoi stratehii. Treker vidnovlennia ukrainskoi ekonomiky [Center for Economic Strategy. Ukrainian economy recovery tracker]. Available at: https://ces.org.ua/ukraine-economic-recovery-tracker/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwbu2BhA3EiwA3yXyu2AZEJLupGsZqvRa199JxNCdzDXvugJpwvV3yvZwESYgRX-GTEY6aBxoCSs4QAvD_BwE (accessed August 21, 2024)
21. Tsentri ekonomichnoi stratehii. Treker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny [Center for Economic Strategy. Tracker of the economy of Ukraine during the war]. Available at: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war> (accessed August 21, 2024)
22. Jooble. Ukrainskyi rynek pratsi pid chas viiny: komu, de ta skilky zaraz platiat [Jooble. The Ukrainian labor market during the war: who, where and how much is being paid now]. Available at: <https://ua.jooble.org/blog/ukrayinskyj-rynok-praczi-pid-chas-vijny-komu-de-ta-skilky-zaraz-platyat> (accessed August 21, 2024)
23. robota.ua. Doslidzhennia rynku [robota.ua. Market research]. Available at: <https://robota.ua/ru/prozora?keyword=&cityId=0&rubricId=0> (accessed August 21, 2024)
24. Tableau Public. Stan zovnishnoi torhivli produktamy APK [Tableau Public. State of foreign trade in agricultural products]. Available at: https://public.tableau.com/app/profile/fsuw/viz/vl_Export_of_Agriproducts_v2/Dashboard1 (accessed August 21, 2024)
25. work.ua. Vpered i vhoru: na rynku pratsi zrosla zarplata, kilkist vakansii i konkurentsii [work.ua. Onwards and upwards: wages, vacancies and competition have increased in the labor market]. Available at: <https://www.work.ua/articles/analytics/3321> (accessed August 21, 2024)
26. World Bank. Ukraine Humanitarian Needs Overview 2021. (English). Washington, D.C.: World Bank Group.
27. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (English). Washington, D.C.: World Bank Group.